

تحلیل چگونگی بهزیستی مسیر رشدی انتخاب شغل مطالعه موردی: دانش آموزان متوسطه دوره دوم شهر اصفهان^۱

مرتضی اسپنانی^۲ / محمدرضا عابدی^{۳*} / پریسا نیلفروشان^۴

تاریخ پذیرش: ۹۹/۳/۳۱

تاریخ ارسال: ۹۸/۹/۱۲

چکیده

هدف پژوهش حاضر، تحلیل چگونگی بهزیستی مسیر رشدی انتخاب شغل دانش آموزان بود. روش پژوهش، کیفی و ابزار جمع‌آوری اطلاعات مصاحبه عمیق بوده است. جامعه تحقیق دانش آموزان، والدین و معلمان دوره دوم متوسطه و متخصصان مشاوره و روانشناسی بودند. روش نمونه‌گیری به صورت هدفمند و تا حد اشباع بوده، بنابراین، نمونه شامل ۳۰ نفر از دانش آموزان، ۲۰ نفر از والدین، ۲۰ نفر از معلمان و ۱۵ از متخصصان مشاوره و روانشناسی بود که در یک مصاحبه نیمه ساختاریافته شرکت کردند. داده‌های حاصل از مصاحبه‌ها، با روش نظریه زمینه‌ای، طی سه مرحله کدگذاری باز، محوری و گزینشی تحلیل شد. گدهای باز شامل ۱۰۰ مفهوم و گدهای محوری شامل ۲۰ مقوله عمده که مشتمل بر ۵ مقوله اصلی است که عوامل مؤثر بر بهزیستی فرآیند مسیر رشدی انتخاب شغل را پوشش می‌دهند. مقوله‌های اصلی عبارت بودند از: عوامل فردی پایدار؛ عوامل فردی ناپایدار؛ عوامل خانوادگی؛ عوامل مربوط به مدرسه؛ عوامل مربوط به جامعه. میل به رشد و بالندگی مسیر شغلی، به‌عنوان هسته محوری پژوهش حاضر، شناسایی گردید. بر اساس یافته‌های این پژوهش می‌توان نتیجه گرفت مشاوره بهزیستی فرآیند مسیر رشدی انتخاب شغل دانش آموزان

۱- این مقاله مستخرج از رساله دکترای مشاوره شغلی نویسنده نخست دانشگاه اصفهان است.

Mr.espanani@gmail.com

۲- دانشجوی دکتری مشاوره شغلی دانشگاه اصفهان.

M.R.Abedi@edu.ui.ac.ir

۳- *استاد گروه مشاوره دانشگاه اصفهان.

۴- دانشیار گروه مشاوره دانشگاه اصفهان.

مستلزم در نظر گرفتن مهم‌ترین مؤلفه‌های بهزیستی فرآیند مسیر رشدی انتخاب شغل است و با بهبود شاخص‌های بهزیستی، بهزیستی فرآیند مسیر رشدی انتخاب شغل دانش‌آموزان هم‌ارتقا می‌یابد.

کلیدواژه‌ها: بهزیستی مسیر رشدی انتخاب شغل، نظریه‌ی زمینه‌ای.

مقدمه

بهزیستی^۱ بزرگ‌ترین و مهم‌ترین هدف زندگی بشر است که بیش از هر چیزی سلامت فرد را تحت تأثیر قرار می‌دهد (دینر و همکاران^۲، ۲۰۰۳). خصوصیات مثبت انسان و نیازهای روانی او احساس بهزیستی، احساس مثبت و رضامندی عمومی از زندگی خود و دیگران در حوزه‌های مختلف خانواده، شغل و تحصیل است. افراد با احساس بهزیستی بالا به‌طور عمده هیجان‌ات مثبت را تجربه می‌کنند و از حوادث و وقایع پیرامون خودارزیابی مثبت دارند، درحالی‌که فرد با احساس بهزیستی پایین، حوادث و موقعیت‌های زندگی را نامطلوب ارزیابی می‌کنند (مایرز و داینر^۳، ۱۹۹۵). بهزیستی را با شاخص‌هایی از رویکرد روانشناسی مثبت‌گرا^۴ مانند داشتن عواطف مثبت^۵، نداشتن عواطف منفی^۶، هدفمندی در زندگی^۷، رشد شخصی^۸، داشتن استقلال، تسلط بر محیط، تاب‌آوری^۹، شادی، امید، خوش‌بینی، رضایت از زندگی^{۱۰} و پیشرفت‌های فردی^{۱۱} اندازه می‌گیرند. در سال‌های اخیر، رویکرد روان‌شناسی مثبت‌گرا، با شعار توجه به استعدادها و توانمندی‌های انسان (به جای پرداختن به نا بهنجاری‌ها و اختلالات) توجه پژوهش‌گران حوزه‌های مختلف را به خود جلب کرده است (سلیگمن و همکاران^{۱۲}، ۲۰۰۵).

از اواخر قرن بیست و یکم و با پیدایش رویکرد روانشناسی مثبت، گرایش پژوهش‌ها به سمت ویژگی مثبت انسان بوده است. سازه بهزیستی یکی از سازه‌های مطرح‌شده در حوزه روانشناسی مثبت است که به لحاظ نقشی که در تبیین بسیاری از پیامدهای رفتاری-

-
1. well-being
 2. Diener, E. D., Suh, E. M., Lucas, R. E., & Smith, H. L.
 3. Myers, D.G., & Diener, E.
 4. positive psychology
 5. positive affects
 6. negative affects
 7. purpose in life
 8. personal growth
 9. resiliency
 10. life satisfaction
 11. Personal achievement
 12. Seligman, M.E., Steen, P., Park., & Peterson, M.

هیجانی دارد از اهمیت زیادی برخوردار است (حجازی، صادقی و شیرزادی فرد، ۱۳۹۲).
 سازه بهزیستی معمولاً تحت عنوان بهزیستی روان‌شناختی^۱، بهزیستی ذهنی، بهزیستی
 کاری^۲ و بهزیستی مسیرشغلی^۳ مورد بررسی قرار گرفته است.
 یکی از رویکردهای بهزیستی، بهزیستی روان‌شناختی است (ریف^۴، ۱۹۸۹؛ به نقل از
 باومن^۵، ۲۰۱۰، استراسر، لاستیک و سیفیک^۶، ۲۰۰۸). ریف (۱۹۸۹) مدلی برای بهزیستی
 روان‌شناختی ارائه کرد. بر اساس مدل ریف، بهزیستی روان‌شناختی از شش مؤلفه تشکیل
 می‌شود: پذیرش خود^۷ (ارزیابی مثبت از خود و زندگی گذشته)، روابط مثبت با دیگران^۸
 (روابط بین فردی مطلوب)، خودمختاری^۹ (احساس خود تعیین‌کنندگی)، داشتن هدف در
 زندگی^{۱۰} (باور به مفید بودن زندگی فردی و احساسات همراه با آن)، رشد شخصی^{۱۱}
 (احساس رشد در عین فردیت)، تسلط بر محیط^{۱۲} (توانایی فرد در مدیریت مؤثر زندگی
 خود و بهره‌گیری مؤثر از فرصت‌های پیرامون) (کید^{۱۳}، ۲۰۰۸ و باومن، ۲۰۱۰). بهزیستی
 ذهنی به ارزیابی هیجانی^{۱۴} و شناختی^{۱۵} فرد از زندگی خود اشاره دارد (دینر و
 همکاران^{۱۶}، ۲۰۰۳). دینر (۱۹۸۴)؛ به نقل از دینر (۲۰۰۹) برای بهزیستی ذهنی سه مؤلفه
 معرفی می‌کند: رضایت افراد از جنبه‌های مختلف زندگی (مانند تحصیل، شغل، ازدواج و

-
1. psychological well-being
 2. occupational well-being
 3. career well-being
 4. Ryff, C. D.
 5. Bowman, N.A.
 6. Strauser, L., Ustig., & Cific.
 7. self-acceptance
 8. positive relation whit others
 9. positive affects
 10. purpose in life
 11. personal growth
 12. environmental mastery
 13. Kidd, J.M.
 14. autonomy
 15. emotional
 16. Diener, E.D., Oishi, S.H., & Lucas, R.E.

زندگی کلی) است و دو مؤلفه دیگر این سازه عاطفه مثبت^۱ و عاطفه منفی، ابعادی هستند که تجارب عاطفی روزانه را توصیف می کنند. پژوهشگران بهزیستی تحصیلی را به عنوان نگرش دانش آموزان به تحصیل در نظر می گیرند. این نگرش در چهار بعد معنا پیدا می کند. نگرش کلی به زندگی تحصیلی، نگرش به معلم و استاد، نگرش به هم سالان و نگرش به سازمان و ساختمان محل تحصیل (بلفی و همکاران^۲، ۲۰۱۲).

سازه بهزیستی تحت عنوان بهزیستی کاری (شولتز^۳، ۲۰۰۸) و بهزیستی مسیر رشدی انتخاب شغل (کید، ۲۰۰۸) هم مورد بررسی قرار گرفته است. شولتز (۲۰۰۸) بر اساس تعریف ریف (۱۹۸۹) از بهزیستی روان شناختی، برای بهزیستی کاری شش بعد معرفی کرده است. این ابعاد عبارت اند از: روابط سازمانی مثبت، خودپذیری حرفه ای^۴، خودمختاری شغلی^۵، هدفمندی در شغل^۶، تسلط محیطی و رشد شغلی^۷. روابط سازمانی مثبت به عنوان شاخص میزان حمایت اجتماعی است که کارکنان در محل کار دریافت می کنند. خودپذیری حرفه ای به معنی وجود احساسات مثبت نسبت به خود و توانایی های خویش است. خودمختاری در شغل، بیانگر توانایی تصمیم گیری کارکنان در این خصوص که وظایف، چگونگی، به چه صورت و کجا انجام شوند. هدفمندی در شغل زمانی تحقق می یابد که کارکنان شغل خود را معنا دار ادراک کرده و احساس کنند که شغلشان نقش مهمی در تحقق اهداف سازمان دارد.

کید (۲۰۰۸) بهزیستی مسیر رشدی انتخاب شغل را تحت عنوان تجارب عاطفی مثبت در رابطه با مسیر شغلی تعریف کرده است. کید (۲۰۰۸) هفت مؤلفه برای بهزیستی مسیر رشدی انتخاب شغل معرفی کرد که عبارت اند از: گذارهای مسیر شغلی^۸ (فرصت تحرک

-
1. cognitive
 2. Belfi, B., Goos, M., Fraim, B. D., & Damme, J. V.
 3. Shultz, M.
 4. professional self acceptance
 5. job autonomy
 6. job purpose
 7. job growth
 8. carrer teransition

داوطلبانه^۱ و سازگاری موفقیت آمیز با نقش های جدید)، روابط بین فردی (کسب حمایت از دیگران) ارتباط با سازمان (داشتن خودمختاری و قدرت)^۲، عملکرد کاری^۳ (تجاری که در آن افراد در تحقق الزامات نقش های خود مؤثر بوده اند) حس هدفمندی^۴ (داشتن یک رویکرد هدفمندانه و خوش بینانه به مسیر شغلی)، یادگیری و رشد (رشد دانش و مهارت ها از طریق شرکت در مؤسسات آموزشی) و موضوعات کار- زندگی (تعادل بین کار و زندگی شخصی). ادراک مثبت از وجود فرصت برای یادگیری و رشد فردی از دیگر مؤلفه های تأثیرگذار بر بهزیستی مسیر رشدی انتخاب شغل است. وجود فرصت برای رشد می تواند منجر به این شود که شغل فی نفسه پاداش دهنده باشد که این خود به تقویت احساس بهزیستی منتهی می شود (ریجو و کانها،^۵ ۲۰۰۸؛ به نقل از ارشدی، فردوسی زاده و نیسی، (۱۳۹۹). وقتی یک شخص می گوید دارای بهزیستی مسیر رشدی انتخاب شغل است، یعنی احساس خوبی درباره ی تحصیل و آینده ی مسیر شغلیش دارد و برای تحصیل و شغل آینده اش ارزش قائل می باشد. همین احساسات کمک زیادی به سلامت فیزیکی و روانی فرد می کند و باعث پیامدهایی چون خشنودی از زندگی، بالارفتن اعتماد به نفس، پیشرفت و موفقیت تحصیلی و شغلی می شود و عدم آن منجر به تشویش، نگرانی، غیبت و افت عملکرد می گردد (میکائیلی منیع، ۱۳۹۱).

تاکنون مطالعات زیادی در زمینه ی بهزیستی مسیر رشدی انتخاب شغل و عوامل مؤثر بر آن انجام شده است. پیشینه پژوهش نشان می دهد که خودکارآمدی (کارادامز،^۶ ۲۰۰۶؛ کاپرارا،^۷ ۲۰۰۶؛ ساینک و یودینیا،^۸ ۲۰۰۹) عزت نفس (شیماک و دینر،^۹ ۲۰۰۳)، موفقیت

-
1. voluntary mobility
 2. power
 3. work performance
 4. sense of purpose
 5. Rego, A., & Cunha, M.P.
 6. Karademas, E.
 7. Caprara, G.V.
 8. Singh, B., & udiniya, R.
 9. Schimmack, U., Diener, E.

کاری ذهنی^۱ و تعقیب موفقیت‌آمیز اهداف (ویس^۲، ۲۰۰۷؛ نعیمی و پیریایی، ۱۳۹۲)، برخورداری از صلاحیت‌های مسیر شغلی^۳ (والیکانس و والیکین^۴، ۲۰۱۴)، تناسب شخص با محیط (ساگیو و شوارتز^۵، ۲۰۱۳؛ هارتر و آرورا^۶، ۲۰۱۰)، داشتن معنا و هدف در زندگی (آدلر و فگلی^۷، ۲۰۰۵؛ یهو، چونگ و چونگ^۸، ۲۰۱۰)، حمایت اجتماعی^۹ (کارادامز، ۲۰۰۶)، عوامل والدینی^{۱۰} (بن زور^{۱۱}، ۲۰۰۳؛ برادشاو، کانگ، ریس و گاسوامی^{۱۲}، ۲۰۱۱؛ حجازی، صادقی و شیرازی فر، ۱۳۹۲) سرمایه‌های روانشناختی^{۱۳} (آوی، لوتانز، اسمیت و پالمر^{۱۴}، ۲۰۱۰؛ سینگ و مانسی^{۱۵}، ۲۰۰۹)، سرمایه‌های اجتماعی^{۱۶} (ساراسینو^{۱۷}، ۲۰۱۰؛ لوتانز و آولیو^{۱۸}، ۲۰۰۷) و شخصیت (شولتز، ۲۰۰۸؛ کاتر و فواد^{۱۹}، ۲۰۱۱؛ وود، جوزف و مالتبی^{۲۰}، ۲۰۰۹) و منابع و حمایت‌های محیطی (لنت و براون^{۲۱}، ۲۰۰۶) از عوامل پیش‌بینی‌کننده بهزیستی مسیر رشدی انتخاب شغل هستند.

امروزه بهزیستی مسیر رشدی انتخاب شغل در بین مشاوران مسیر شغلی از اهمیت زیادی برخوردار است. در آثار تألیفی مربوط به مشاوره مسیر رشدی انتخاب شغل به نتایج بهزیستی

1. subjective occupational success
2. Wiese, B.
3. career competencies
4. Valickas, A., & Valickiene, R.P.
5. Sagive, L., & Schwartz, A.H.
6. Harter, J. K., Arora, R.
7. Adler, M.G., & Fagley, N.S.
8. YeeHo, M., Cheung, F.M., & Cheung, S.F.
9. social support
10. parental factors
11. Ben-zur, H.
12. Bradshaw, J. Keung, A., Riis, G., & Goswami, H.
13. psychological capital
14. Avey, J.B., Luthans, F., Smith, R.M., & Palmer, N.F.
15. Singh, S., & Mansi, M.
16. psychological capital
17. Sarracino, F.
18. Luthans, F., & Avolio, B.J.
19. Cotter, E.W., & Fouad, N.
20. Wood, A.M., Joseph, S., & Multby, J.
21. Lent, R. W. & Brown, S. D.

راهنمایی و مشاوره مسیرشغلی اشاره شده است (رابرتسون^۱، ۲۰۱۳؛ بيمورسی، بارنس و هاگس^۲، ۲۰۰۸؛ هاگس و گرشن^۳، ۲۰۰۹). به طور کلی مرور ادبیات پژوهش نشان می‌دهد که اکثر پژوهش‌ها متمرکز بر بهزیستی روان‌شناختی و ذهنی بوده است و تاکنون پژوهشی در ایران که به طور ویژه مبتنی بر بهزیستی مسیر رشدی انتخاب شغل دانش آموزان باشد انجام نشده است. هرچند پژوهش‌هایی در خارج از کشور در رابطه با بهزیستی مسیر رشدی انتخاب شغل انجام شده ولی در رابطه با افراد بزرگسال و شاغل بوده است؛ بنابراین، پژوهش حاضر در صدد است تا با بررسی مؤلفه‌های بهزیستی مسیر رشدی انتخاب شغل دانش آموزان، این خلأ پژوهشی را از طریق یک مطالعه کیفی به تحلیل چگونگی بهزیستی مسیر رشدی انتخاب شغل پردازد.

روش پژوهش

روش تحقیق در پژوهش حاضر، از نوع روش کیفی زمینه‌ای است. در این پژوهش، به منظور بررسی و تحلیل چگونگی عوامل بهزیستی مسیر رشدی انتخاب شغل دانش آموزان، از نظریه زمینه‌ای^۴ استفاده شد. به این منظور که از چند سویه سازی که مشتمل اند بر مصاحبه با دانش آموزان، والدین، معلمان و متخصصان مشاوره و روانشناسی استفاده شد. جامعه پژوهش شامل کلیه دانش آموزان، والدین دانش آموزان و معلمان دوره دوم متوسطه شهر اصفهان در سال تحصیلی ۹۷-۹۸ (جهت مصاحبه)؛ و متخصصان مشاوره و روانشناسی و مشاوران مدارس شهر اصفهان در سال تحصیلی ۹۷-۹۸ (جهت مصاحبه). ملاک‌های ورود آزمودنی‌ها عبارت بود از: الف) دانش آموز و والدین داوطلبی که جهت مشاوره تحصیلی به مشاور دبیرستان مراجعه کرده. ب) دانش آموز دچار اختلالات روان‌شناختی

-
1. Robertson, P.
 2. Bimrose, J., Barnes, S. A., Hughes, D.
 3. Hughes, D. M., Gratton, G.
 4. grounded theory

نبوده و تنها در زمینه تحصیلی مشکل داشته است. ج) دانش آموزان، والدین دانش آموزان و معلمان از همان نمونه (مدارس منتخب) باشند.

در تحلیل محتوای مصاحبه‌ها که جهت بررسی عوامل مؤثر بر بهزیستی مسیررشدی انتخاب شغل دانش آموزان انجام شده، نمونه‌گیری به صورت هدفمند بود که در آن، مواردی که از لحاظ هدف‌های تحقیق کیفی، اطلاعات غنی در بر دارند، انتخاب می‌شد. به این صورت که مصاحبه‌ها با چهارگروه ذکر شده تا جایی که دیگر اطلاعات جدیدی حاصل نمی‌شد، نمونه‌گیری نیز پایان می‌پذیرفت؛ به عبارت دیگر، عمل نمونه‌گیری در فرآیند پژوهش به صورت هدفمند آغاز شده و تا رسیدن به اشباع نظری (گال، بورگ و گال، ترجمه نصر و همکاران، ۱۳۸۲) و موارد زاید ادامه داشت. بدین ترتیب تعداد دانش آموزان ۱۵ دختر و ۱۵ پسر؛ تعداد والدین ۲۰ نفر؛ تعداد معلمان شرکت‌کننده (از هر دو جنس) ۲۰ نفر و تعداد متخصصان شرکت‌کننده در مصاحبه نیز ۱۵ نفر بودند.

ابزار جمع‌آوری اطلاعات در این پژوهش، مصاحبه عمیق با سؤالات نیمه ساختاریافته^۱ می‌باشد. روش مصاحبه، ابزاری کیفی است که در این پژوهش جهت بررسی عوامل مؤثر بر بهزیستی مسیر رشدی انتخاب شغل مورد استفاده قرار گرفت. به این منظور، از طریق انجام مصاحبه با استفاده از پرسشنامه نیمه ساختاریافته باز پاسخ با دانش آموزان، والدین، معلمان و مشاوران (متخصصان رشته مشاوره و روانشناسی)، داده‌ها جمع‌آوری شد. مصاحبه شامل پرسش‌هایی است که مرتبط با اهداف تحقیق بوده و با فراهم کردن امکان دسترسی به آنچه درون افراد است، موجبات اندازه‌گیری آنچه فرد می‌داند (آگاهی یا اطلاعات)، آنچه را فرد دوست دارد یا ندارد (ارزش‌ها و ترجیحات) و آنچه را فرد فکر می‌کند (نگرش‌ها و عقاید) ممکن می‌سازد. برای جمع‌آوری اطلاعات، ابتدا فرم مصاحبه نیمه ساختاریافته‌ای (متناسب با اهداف تحقیق و ویژگی‌های هر یک از گروه‌های مصاحبه‌شونده) تهیه شد و به سه نفر از متخصصان رشته مشاوره و روانشناسی داده شد و پس از اصلاح، به تأیید آنان رسید. سپس تعدادی از دانش آموزان پایه‌های مختلف

1. semi-structured

تحصیلی دوره دوم متوسطه نظری توسط مشاور مدرسه به اتاق مشاور دعوت شدند و در مصاحبه شرکت نمودند. در ابتدا چهار مصاحبه با هر یک از گروه‌ها، به صورت آزمایشی صورت گرفت و سؤالات تصحیح شد و زمانی که تسلط حاصل گردید، مصاحبه‌های اصلی انجام شد. مصاحبه با دانش آموزان، با یک سری سؤالات دموگرافیک شروع و با سؤالات باز ادامه یافت. مبنای اساس کار در مصاحبه، بر ایجاد رابطه حسنه مشاوره‌ای با دانش آموزان و نظرخواهی از آنان در زمینه‌ی آینده مسیر تحصیلی-شغلی و تصمیمات و برنامه‌های آنان در این خصوص بود. نمونه‌ای از سؤالات دانش آموزان به این شرح بود: شما دوست داری در آینده به چه موقعیتی دست پیدا بکنی؟ دوست داری به کجا برسی؟ چه کسی بشی؟ چرا؟ شرح دهید. به نظر شما چه عواملی می‌تونه به شما کمک کنه تا به آن ایده آلتان برسی؟ شرح دهید. چه ویژگی‌هایی در خودتان سراغ داری که فکر می‌کنی می‌تونن به آن ایده آلتان برسی؟ شرح دهید.

مصاحبه با والدین دانش آموزان نیز با دعوت از آنان و حضور در اتاق مشاور مدرسه انجام شد. نمونه‌ای از سؤالات والدین به این شرح بود: شما به عنوان والدین، دوست داری فرزندتان در آینده به چه موقعیتی دست پیدا بکنه؟ دوست داری به کجا برسه؟ چه کسی بشه؟ چرا؟ شرح دهید. به نظر شما چه عواملی می‌تونه به فرزندتان کمک کنه تا به آن ایده آلی که مد نظر شماست، برسه؟ شرح دهید. چه ویژگی‌هایی در فرزندتان سراغ داری که فکر می‌کنی می‌تونه به آن ایده آلتان برسه؟ شرح دهید. مصاحبه با معلمان نیز به همین صورت با دعوت از آنان و حضور در اتاق مشاور مدرسه انجام شد. نمونه‌ای از سؤالات معلمان به این شرح بود: شما به عنوان معلم، دوست داری دانش آموزانت در آینده به چه موقعیتی دست پیدا کنند؟ دوست داری به کجا برسند؟ چه کسی بشند؟ چرا؟ شرح دهید. به نظر شما چه عواملی می‌تونه به آنان کمک کنه تا به آن ایده آلی که مد نظر شماست، برسند؟ شرح دهید. چه ویژگی‌هایی در آنان سراغ داری که فکر می‌کنی می‌تونند به آن ایده آلتان برسند؟ شرح دهید. قابل ذکر است که این مصاحبه‌ها، در دو دبیرستان دختران و پسرانه و در محل اتاق مشاور مدرسه انجام شد. مصاحبه با متخصصان (اساتید رشته مشاوره و روان‌شناسی) و مشاوران مدارس نیز در مراکز مشاوره، محل کار و دانشکده به صورت

حضور و تلفنی انجام شد. نمونه‌ای از سؤالات به این شرح بود: به نظر شما (به عنوان مشاور یا روانشناس) بهتر دانش آموزان در آینده به چه موقعیتی دست پیدا کنند؟ به کجا برسند؟ چه کسی بشند؟ چرا؟ شرح دهید. به نظر شما چه عواملی می‌تونه به آنان کمک کنه تا به آن ایده آلتان برسند؟ شرح دهید. چه ویژگی‌هایی در دانش آموزان سراغ داری که فکر می‌کنی می‌تونند به آن ایده آلتان برسند؟ شرح دهید. مصاحبه با هر چهار گروه آنقدر ادامه یافت تا زمانی که دیگر اطلاعات جدیدی از آن‌ها حاصل نمی‌شد. بنابر این با اشباع نظری^۱، مصاحبه‌ها به اتمام رسید. همه مصاحبه‌های انجام شده با دانش آموزان، والدین، معلمان و متخصصان ضبط شده و سپس پیاده شد و به صورت متن درآمدند.

برای تحلیل داده‌ها، ابتدا هر مصاحبه با دقت گوش داده شد و کلمه به کلمه روی کاغذ پیاده شد. متن‌ها نیز یک‌به‌یک خوانده شد و مفاهیم موجود در آن کُدگذاری شدند. در این مرحله که کُدگذاری اولیه یا کُدگذاری باز^۲ نامیده می‌شود مفاهیم و مضامین، با کُدهای اساسی استخراج شد. در کُدگذاری اولیه که به صورت باز انجام شده، مفاهیم نسبتاً زیادی به دست آمده که این مفاهیم، با توجه به استنباط پژوهشگر، نام‌گذاری شده‌اند. البته نام‌گذاری وابستگی نزدیکی با داده‌ها دارد. کُدگذاری باز آنقدر ادامه یافت تا جایی که دیگر اطلاعات جدیدی از متن حاصل نشد و اطمینان حاصل گردید که تمامی مفاهیم موجود در متن تحت عنوان یک کُد آمده‌اند. در مرحله بعد، بر اساس معنای کشف شده از جملات و عبارات، کُدهایی که با هم شباهت داشتند درهم ادغام و پس از چندین بار واریسی و بازخوانی مقوله‌های اصلی و فرعی مشخص گردید و به وسیله کُدگذاری محوری^۳، چند مفهوم یا کُد که معنا و مضمون مشترکی داشتند تحت یک مقوله نام‌گذاری شدند. این مقوله‌ها، مقوله‌های فرعی محسوب می‌شوند. کُدگذاری محوری از انتزاع بالاتری برخوردار است و الگوهای فرعی در یک مقوله اصلی جمع شده که تم اصلی

-
1. theoretical saturation
 2. open coding
 3. axieal coding
 4. selective coding
 5. Guba, E.G., & Lincoln, Y.S.

(عوامل مؤثر بر بهزیستی مسیر رشدی انتخاب شغل) خوانده‌شده و حاصل کدگذاری گزینشی است. برای اعتبارسنجی یافته‌ها، از روش کوبا و لینکلین (۱۹۸۵) استفاده شد. در این روش، داده‌ها در چهار محور ارزش واقعی، کاربردی بودن، تداوم و مبتنی بر واقعیت بودن بررسی می‌شوند. در این مطالعه، برای بررسی ارزش واقعی بودن، پس از شناسایی مؤلفه‌ها، به مصاحبه‌شوندگان رجوع شد و آن‌ها مؤلفه‌های به‌دست‌آمده را تأیید کردند. برای بررسی کاربردی بودن، سه مصاحبه‌شونده دوباره مورد مصاحبه قرار گرفتند و همان داده‌ها به دست آمد. برای ارزیابی ثبات و تداوم نیز سؤالات مشابه در شکل‌های مختلف برای مصاحبه‌شوندگان مطرح شد که آن‌ها نیز پاسخ‌های قبلی خود را تکرار نمودند. در آخر برای بررسی محور چهارم «مبتنی بر واقعیت بودن» پژوهش نیز، کدگذاری‌ها توسط سه نفر از متخصصین دیگر مورد تأیید قرار گرفت.

یافته‌های پژوهش

در این پژوهش برای تجزیه و تحلیل داده‌های حاصل از ادبیات پژوهشی و نظری، نظر دانش‌آموزان، والدین، معلمان و متخصصین مشاوره و روانشناسی، از تئوری زمینه‌ای استفاده شد و با روش کدگذاری باز، محوری و گزینشی تفسیر گردید. پس از انجام تجزیه و تحلیل و طبقه‌بندی داده‌ها و پایان مرحله‌ی کدگذاری، یافته‌های حاصل از این پژوهش حول ۱۰۰ مفهوم کدگذاری شد که در جدول شماره (۱ تا ۴) نمایش داده شده است:

جدول (۱) خلاصه نتایج تحلیل مصاحبه با دانش آموزان به روش نظریه زمینه‌ای

تم	کدگذاری	کدگذاری	کدگذاری باز	واحد‌های معنی
	گزینشی	محوری	(مفاهیم)	
اصلی	مقوله‌های اصلی	مقوله‌های فرعی		
عوامل مؤثر بر بهزیستی مسیر رشدی انتخاب شغل	عوامل فردی (ناپایدار)	رضایت از زندگی	- رضایت شغلی و زندگی - لذت از زندگی	دوست دارم به جایی برسم که از زندگی و کارم راضی باشم، از آن لذت ببرم، در آینده از خودراضی باشم
		خودمختاری مسیر رشدی انتخاب شغل	- احساس استقلال - اعتماد به نفس	این که روی پای خودم باشم، به کسی متکی نباشم، برای خودم کسی باشم، محتاج کسی نباشم در این حالت احساس خوبی از خودم و زندگی‌ام خواهم داشت.
		انگیزه پیشرفت	- تلاش و کوشش جدی - اراده و پشتکار قوی - داشتن مهارت - احساس موفقیت	این که در هر کاری تلاش و کوشش جدی داشته باشم. اراده و پشتکار قوی داشته باشم. مهارت لازم را در آن کسب کنم، پیشرفت داشته باشم. احساس موفقیت کنم، کارهایم را با جدیت دنبال کنم در این حالت اساس خوبی را تجربه خواهم کرد
		رشد و بالندگی مسیر رشدی انتخاب شغل	- حس مفید و مؤثر بود - خدمت به هموعان - احساس مسئولیت - احساس تعهد	این که بتوانم فرد مفید و اثرگذاری برای جامعه باشم، بتوانم به هموعانم خدمت کنم، برای کشورم کاری بکنم این که در کارم احساس مسئولیت داشته باشم، انسان متعهد و مسئولیت‌پذیری باشم،
		خودکارآمدی مسیر رشدی انتخاب شغل	- خودباوری - احساس توانایی - خودکارآمدی مسیر شغلی	اینکه خودم را باور کنم و دست کم نگیرم، احساس توانایی داشته باشم به توانایی‌هایم افتخار کنم و با توکل به خدا کارم را دنبال کنم تا به نتیجه برسم
		پایستگی مسیر رشدی انتخاب شغل	- خوش بینی - امیدواری - تاب آوری - سماجت	این که به آینده خوش بین و امیدوار باشم، مشکلات راه را تحمل کنم، عقب نشینی نکنم، سماجت داشته باشم که کاری را که شروع کردم به نتیجه برسانم

	هدمندی مسیر رشدی انتخاب شغل	- داشتن هدف - داشتن طرح و برنامه	این که برای زندگی هدف داشته باشم، و آنها را دنبال کنم، سخت کوش باشم. برای آینده‌ی طرح و برنامه داشته باشم
	روابط بین فردی	- روابط بین فردی - روابط مثبت و سازنده	وقتی احساس خوبی داشته باشم، برخورد بهتری با دیگران دارم، درزندگی و کار با دیگران راحت‌ترم، اجتماعی‌ترم.
	اشتیاق مسیر رشدی انتخاب شغل	- احساس شادی و نشاط، - داشتن انرژی - داشتن شور و شوق زندگی	وقتی احساس خوبی دارم آرامش بیشتری را حس می‌کنم، خوشحال‌ترم، شور و شوق و حس بهتر و بیشتری برای تلاش و فعالیت دارم.
عوامل خانوادگی	حمایت خانواده	- حمایت و همراهی خانواده	یکی از عوامل مهم خانواده است، بهترین پشتیبان است که متونه کمک بکنه بالاترین جایگاه در آینده داشته باشم.
عوامل مربوط به مدرسه	فضای مدرسه	- فضای روانی مدرسه	این که مدیر، کارکنان مدرسه و معلمان روابط خوب، دوستانه و صمیمی با ما داشته باشند.

جدول (۲) خلاصه نتایج تحلیل مصاحبه با والدین به روش نظریه زمینه‌ای

نم اصلی	کدگذاری گزینشی	کدگذاری محوری	کدگذاری باز	واحد‌های معنی
	مقوله‌های اصلی	مقوله‌های فرعی	(مفاهیم)	
عوامل مؤثر بر بهترین‌سختی مسیر رشدی انتخاب شغل	عوامل فردی (پایدار)	توانایی ذهنی	- استعداد و توانایی	فرزندم استعداد و توان خوبی دارد، مطمئنم که می‌تونه به جایی که دوست داره برسه.
		رغبت‌های مسیر رشدی انتخاب شغل	- علاقه و رغبت	کاری را که دوست داشته باشه خیلی خوب دنبال می‌کند تا آن را به نتیجه برساند اگر نه فایده‌ای ندارد
	عوامل فردی (ناپایدار)	خود مختاری مسیر رشدی انتخاب شغل	- روی پای خود بودن - متکی به کسی نباشد،	دوست دارم فرزندم فردمبثی شود، فرد موفق باشد، بتوند روی پای خودش به ایستد، به کسی متکی نباشد
		رشد و بالندگی مسیر رشدی انتخاب شغل	- مفید و مؤثر بودن	برای جامعه و کشور مفید و مؤثر باشد، موقعیت خوبی از نظر اجتماعی و اقتصادی داشته باشد، خدمتگذاری

			<ul style="list-style-type: none"> - موقعیت اجتماعی 	<p>صادق برای جامعه شد.</p>
		رضایت از زندگی	<ul style="list-style-type: none"> - رضایت از لذت از زندگی 	<p>احساس رضایت داشته باشه، از زندگی لذت ببرد</p>
		انگیزه پیشرفت	<ul style="list-style-type: none"> - تلاش و پشتکار جدی - احساس موفقیت 	<p>این که تلاش و پشتکار جدی در هر کاری داشته باشد، هر قدمی که برمی دارد به خودش به باله، احساس موفقیت کند</p>
		خودکارآمدی مسیر رشدی انتخاب شغل	<ul style="list-style-type: none"> - اعتماد به نفس - خود باوری 	<p>خودش را دست کم نگیرد، خودش و توانایی هایش را باور کند</p>
		هدفمندی مسیر رشدی انتخاب شغل	<ul style="list-style-type: none"> - طرح ریزی هدفمندی - آینده نگری 	<p>مهم ترین عامل خودشه که برای آینده اش طرح و برنامه و هدف داشته باشد و برای رسیدن به اهدافش طرح و نقشه داشته باشه.</p>
		اشتیاق مسیر رشدی انتخاب شغل	<ul style="list-style-type: none"> - شور و شوق زندگی - با انگیزه و با انرژی بودن 	<p>احساس خوبی دارد، سر حال و بانشاط است، انگیزه بیشتری برای تلاش و کسب موفقیت دارد و شور و شوق تحصیلی دارد</p>
	عوامل خانوادگی	حمایت خانواده	<ul style="list-style-type: none"> - حمایت و همراهی - آرامش در منزل - نشاط خانوادگی 	<p>خانواده یکی از عوامل مهم که او را حمایت و تشویق کنند، به او انرژی دهند و همراهی کنند، جوی آرام و بانشاط برایش فراهم کند، شرایط را برایش فراهم کنند.</p>
	عوامل مربوط به مدرسه	فضای روانی مدرسه	<ul style="list-style-type: none"> - رابطه معلم و شاگرد 	<p>معلمان هم می توانند به او خیلی کمک کنند، دانش آموزی که معلمش را دوست دارد با علاقه بیشتری کار می کند، لذت بیشتری از آن درس می برد</p>

جدول (۳) خلاصه نتایج تحلیل مصاحبه با معلمان به روش نظریه زمینه‌ای

تم اصلی	کدگذاری	کدگذاری	کدگذاری باز	واحد‌های معنی
	گزینشی	محوری	(مفاهیم)	
عوامل مؤثر بهزیستی مسیر رشدی انتخاب شغلی	مقوله‌های اصلی	مقوله‌های فرعی		
		رشد و بالندگی مسیر رشدی انتخاب شغل	<ul style="list-style-type: none"> - مفید و مؤثر بودن - بی تفاوت نباشد - تعهد و مسئولیت 	بهترین موقعیت برای دانش آموز این است که انسان مفید و مؤثری باشد، انسانیت داشته باشد، در قبال خود و جامعه بی تفاوت نباشد، احساس تعهد و مسئولیت نماید
		انگیزه پیشرفت	<ul style="list-style-type: none"> - تلاش و پشتکار - اراده‌ی قوی - ارزش‌های تحصیلی 	او با تلاش، پشتکار و اراده مستحکم می‌تواند به جایی که می‌خواهد برسد، برای درس خواندن ارزش قائل شود، انگیزه داشته باشد
	عوامل فردی (ناپایدار)	هدفمندی مسیر رشدی انتخاب شغل	<ul style="list-style-type: none"> - داشتن معنا و هدف - داشتن طرح و برنامه - ترغیب اهداف 	این که هدف داشته باشد، برای رسیدن به اهدافش برنامه داشته باشد، اهدافش را به جد دنبال کند
		خودکارآمدی مسیر رشدی انتخاب شغل	<ul style="list-style-type: none"> - خودباوری - اعتماد به نفس 	خودش و توانایی‌هایش را باور کند، خودش را دست کم نگیرد، انگیزه درس خواندن داشته باشد،
	عوامل خانوادگی	شیوه فرزند پروری	<ul style="list-style-type: none"> - شیوه فرزند پروری - همراهی و دلگرمی 	خانواده خیلی می‌تواند به او کمک و همراهی کند، به او دلگرمی دهند، او را خوب تربیت کرده باشند
	عوامل مربوط به مدرسه	فضای فیزیک و روانی مدرسه	<ul style="list-style-type: none"> - فضای فیزیکی - بانشاط - رابطه معلم و شاگرد - برنامه‌های با نشاط 	مدرسه و معلمان می‌توانند به او کمک کنند دانش آموزی که مدرسه و معلمش را دوست دارد، انگیزه بیشتری برای درس خواندن دارد، در مدرسه با نشاط تره، روحیه بهتری دارد و تلاش بیشتری از خود نشان می‌دهد
	عوامل مربوط به جامعه	دوستان و همکلاسیان	<ul style="list-style-type: none"> - مشارکت و همراهی - دوستان - حمایت همکلاسیان 	دوستان و همکلاسی‌ها مؤثرند دوستان خوب مشوق خوبی می‌توانند باشند که با مشارکت در فعالیت‌های درسی به هم دیگر کمک می‌کنند
	منابع حمایتی	<ul style="list-style-type: none"> - امید با آینده - ایجاد زمینه، حمایت 	جامعه می‌تواند امیدآفرین و حمایت کننده باشد، زمینه را برایش ایجاد کند.	

جدول (۴) خلاصه نتایج تحلیل مصاحبه با متخصصان به روش نظریه زمینه‌ای

تم اصلی	کدگذاری گزینشی	کدگذاری محوری	کدگذاری باز	واحد‌های معنی
	مقوله‌های اصلی	مقوله‌های فرعی	(مفاهیم)	
عوامل مؤثر بر بهزیستی مسیر رشدی انتخاب شغل	عوامل فردی (پایدار)	تناسب شخص و محیط	<ul style="list-style-type: none"> - استعدادها - توانایی‌ها - علائق و رغبت‌ها - ارزش‌ها - صفات شخصیتی 	<p>بهترین موقعیت برای دانش آموزان آن است که از استعدادها و توانایی‌های خود آگاه و در جهت شکوفایی آن‌ها باشد. علائق، رغبت‌ها، ارزش‌های تحصیلی و صفات و ویژگی‌های شخصیتی خود آگاه شود و متناسب با آن‌ها مسیر تحصیلی و شغلی خود را ترسیم کند</p>
			<ul style="list-style-type: none"> - شناخت محیط و مشاغل موجود 	<p>از رشته‌های تحصیلی و مشاغل موجود شناخت حاصل کند و متناسب با آن مسیر آینده‌ی تحصیلی و شغلی خود را مشخص کنند</p>
	عوامل فردی (ناپایدار)	روان‌شناختی سرمایه‌های	<ul style="list-style-type: none"> - آینده‌نگری - طرح‌ریزی - هدفمندی 	<ul style="list-style-type: none"> - ۱۵-۱۰ سال آینده خود را تجسم کند، هدف خود را مشخص کند، مسیر تحصیلی و شغلی خود را متناسب با آن طرح‌ریزی نماید.
			<ul style="list-style-type: none"> - عزت‌نفس - اعتماد به نفس - خودپنداره مثبت - خوش‌بینی - خودکارآمدی 	<p>عواملی چون سرمایه‌های روان‌شناختی (عزت‌نفس، اعتماد به نفس، خودپنداره مثبت، خوش‌بینی، احساس خودکارآمدی، خوباوری و...)،</p>
عوامل خانوادگی	شیوه فرزندپروری	انگیزه پیشرفت	<ul style="list-style-type: none"> - تلاش و پشتکار - اراده قوی - احساس موفقیت 	<p>تلاش و پشتکار جدی، داشتن اراده قوی در انجام فعالیت‌های درسی، کسب مهارت‌های شغلی، حس موفقیت در مسیر آینده تعیین‌کننده می‌باشد</p>
			<ul style="list-style-type: none"> - شیوه فرزندپروری 	<p>خانواده نقش مهمی در تعیین مسیر شغلی فرزندان دارد. انتظارات شغلی والدین، شیوه فرزندپروری همراهی و درگیر شدن آنان در مسائل درسی، حمایت روانی و مالی فرزندان و...</p>

		حمایت والدین	- انتظارات شغلی - مشارکت و حمایت	
عوامل مربوط به مدرسه	فضای فیزیکی و روانی مدرسه		- فضای فیزیکی - فضای روانی	محیط مدرسه، فضای فیزیکی و روانی حاکم بر محیط آموزشی، نحوه عملکرد در مدرسه
	دوستان و همکلاسیان		مدرسه - دوستان و همکلاسیان	دوستان و همکلاسیان
عوامل مربوط به جامعه	منابع حمایتی		- حمایت اجتماعی	شرایط محیطی امیدوار کننده و دلگرم کننده، حمایت‌های اجتماعی،
	فرهنگ جامعه		- فرهنگ جامعه - آداب و رسوم	آداب رسوم و فرهنگ جامعه

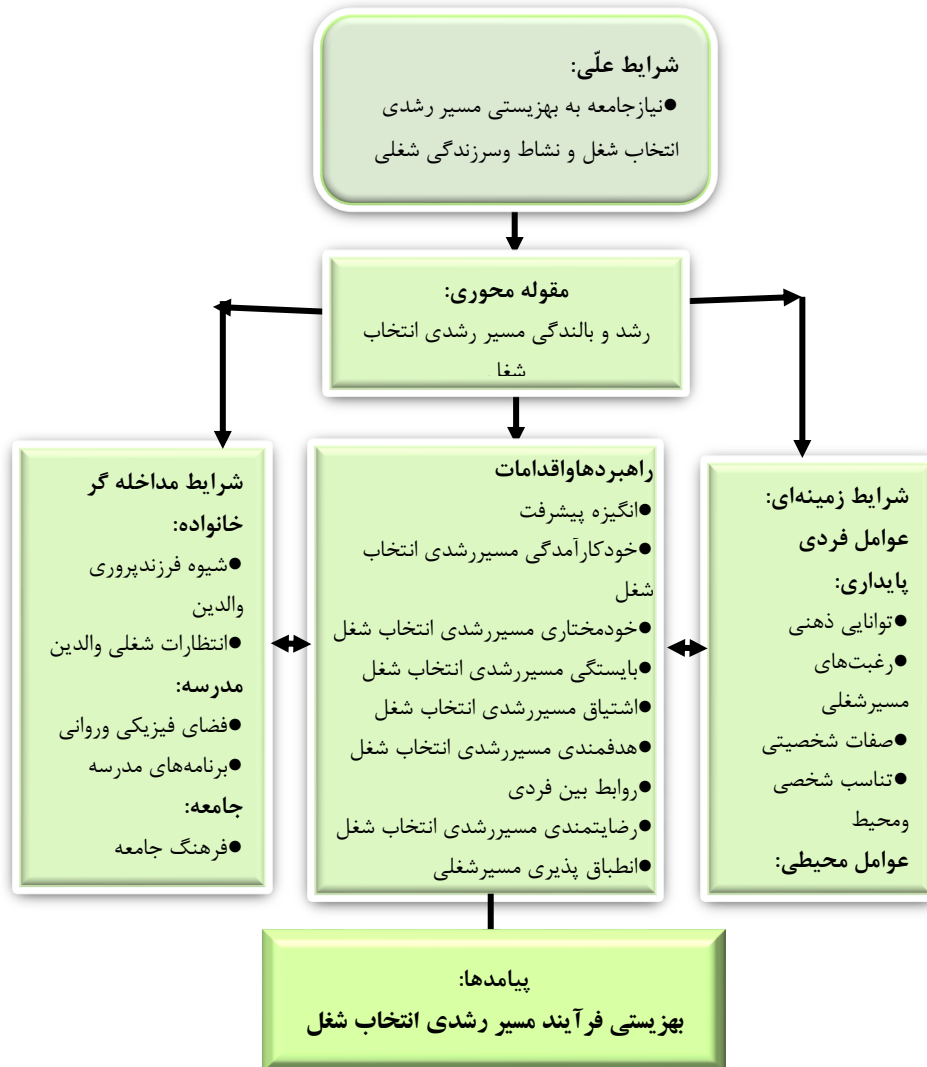
خلاصه نتایج تجزیه و تحلیل مصاحبه با دانش آموزان که در جدول (۱) گزارش شده، نشان می‌دهد که ۲۸ مفهوم با روش کدگذاری باز، از تحلیل متن مصاحبه‌ها حاصل شد که در ۱۱ مقوله فرعی و ۳ مقوله اصلی نمایش داده است و تم اصلی یعنی عوامل مؤثر بر بهزیستی مسیر شغلی دانش آموزان را پوشش می‌دهند.

نتایج مندرج در جدول (۲) نیز نشان می‌دهد که ۲۱ مفهوم به روش کدگذاری باز از تحلیل مصاحبه با والدین حاصل شده که در ۱۱ مقوله فرعی و ۴ مقوله اصلی خلاصه می‌شوند و تم اصلی یعنی عوامل مؤثر بر بهزیستی مسیر شغلی را پوشش می‌دهند.

نتایج مندرج در جدول (۳) نیز نشان می‌دهد که ۲۰ مفهوم به روش کدگذاری باز از تحلیل مصاحبه با معلمان حاصل شده که در ۸ مقوله فرعی و ۴ مقوله اصلی خلاصه می‌شوند و تم اصلی را پوشش می‌دهند.

نتایج مندرج در جدول (۴) نیز نشان می‌دهد که ۲۸ مفهوم به روش کدگذاری باز از تحلیل مصاحبه با متخصصین حاصل شده که در ۱۰ مقوله فرعی و ۵ مقوله اصلی خلاصه می‌شوند و تم اصلی را پوشش می‌دهند.

مدل زمینه‌ای این تبیین در شکل شماره یک ارائه شده است:

شکل (۱) مدل نظریه زمینه‌ای این پژوهش (ارتباط مؤلفه‌های مؤثر بر بهزیستی فرآیند مسیر رشدی انتخاب شغل دانش آموزان)

همان‌طور که در شکل هم نمایش داده شده، مدل زمینه‌ای این پژوهش از یک سری شرایط که شامل شرایط علی، شرایط زمینه‌ای و شرایط میانجی می‌باشد، تشکیل شده که منجر به بروز کنش‌ها و تعاملات می‌شود. پیامد این کنش‌ها و تعاملات، به بهزیستی فرآیند مسیر رشدی انتخاب شغل دانش آموزان منجر می‌شود.

بحث و نتیجه‌گیری

نتایج تجزیه و تحلیل داده‌ها نشان داد که عوامل بهزیستی مسیر رشدی انتخاب شغل شامل ۲۰ مقوله فرعی بوده که در پنج مقوله اصلی که عبارت بودند از: عوامل فردی پایدار: شامل (استعداد، رغبت‌های شغلی، صفات شخصیتی و تناسب شخص - محیط)، عوامل فردی ناپایدار: شامل (رضایتمندی رشدی انتخاب شغل، خودمختاری رشدی انتخاب شغل، انگیزه پیشرفت، رشد و بالندگی مسیر رشدی انتخاب شغل، خودکارآمدی، هدفمندی مسیر رشدی انتخاب شغل، پایداری مسیر رشدی انتخاب شغل، روابط بین فردی، اشتیاق مسیر رشدی انتخاب شغل، انطباق‌پذیری مسیر رشدی انتخاب شغل، سرمایه‌های روان‌شناختی)؛ عوامل خانوادگی: (حمایت خانواده، انتظارات شغلی خانواده، فرهنگ خانواده)؛ عوامل مربوط به مدرسه: (فضای فیزیکی مدرسه، روانی حاکم بر مدرسه، برنامه‌های مدرسه و دوستان و همکلاسیان) و عوامل مربوط به جامعه: (منابع حمایتی، آداب و رسوم و فرهنگ جامعه) خلاصه می‌شوند.

در این پژوهش منظور از عوامل فردی پایدار، عواملی هستند که به ویژگی‌ها و صفات فردی مربوط‌اند که نسبت به سایر صفات، نقش پایدارتری داشته و زیاد قابل تغییر یا کنترل نمی‌باشند. توانایی‌های ذهنی یکی از مؤلفه‌هایی است که در پیش‌بینی بهزیستی مسیر رشدی انتخاب شغل توسط بعضی از والدین و متخصصین به آن اشاره شده است. اکثر والدینی که در مصاحبه شرکت داشتند، بیان داشتند که فرزندانشان از توان و استعداد خوبی جهت رسیدن به موقعیت‌های بهتر و بالاتر برخوردارند. بعضی از متخصصین مشاوره هم معتقد بودند که بهترین موقعیت برای دانش آموزان، کشف و شناسایی استعدادها و توانایی‌هایشان، و تلاش در جهت شکوفایی آنهاست. احراز هر شغل به میزان معینی از

توانمندی ذهنی نیاز دارد. اگر فرد کم‌هوش، شغلی را برگزیند که انجام آن به هوش بالایی نیاز دارد، او در کارش دچار سرخوردگی و محرومیت خواهد شد و از عهده انجام آن به‌خوبی برنخواهد آمد. همچنین اگر فرد با هوش، شغلی را انتخاب کند که به هوش کمتری نیاز دارد، در این صورت از شغلش خسته و رضایت کافی از آن نخواهد داشت (شفیع‌آبادی، ۱۳۹۱).

رغبت‌های میسر رشدی انتخاب شغل^۱ یکی از عواملی است که به نظر بعضی از والدین می‌تواند در پیش‌بینی بهزیستی مسیر رشدی انتخاب شغل مؤثر باشد. اکثر والدین معتقدند که اگر فرزندشان کاری را دوست داشته باشد با جدیت بیشتری آن را دنبال می‌کند تا به نتیجه برسد، ولی اگر کاری را خودش دوست نداشته باشد، هر کاری بکنیم فایده‌ای ندارد. آن را دنبال نخواهد کرد. صفات و ویژگی‌های شخصیتی یکی دیگر از عوامل فردی پایداری است که از نظر متخصصین پیش‌بینی‌کننده بهزیستی مسیر رشدی انتخاب شغل دانش‌آموزان می‌باشد. اکثر متخصصین بیان داشتند که «اگر مسیر شغلی با ویژگی‌ها و صفات شخصیتی فرد متناسب و همخوان باشد می‌تواند پیش‌بینی‌کننده بهزیستی مسیر رشدی انتخاب شغل دانش‌آموزان باشد».

منظور از عوامل فردی ناپایدار در این پژوهش، مؤلفه‌هایی هستند که قابل کنترل‌ترند و می‌توان در آن‌ها مداخله نمود و به رشد یا تغییر آن‌ها اقدام کرد، رضایتمندی مسیر رشدی انتخاب شغل^۲ یکی از این عوامل پیش‌بینی‌کننده بهزیستی مسیر رشدی انتخاب شغل می‌باشد که بعضی از دانش‌آموزان و والدین به آن اشاره نموده‌اند. اکثر دانش‌آموزان در مصاحبه بیان نمودند که «دوست دارم در آینده به‌جایی برسم که از زندگی و کارم احساس رضایت کنم، از آن لذت ببرم». بعضی از والدین نیز بیان داشتند که «دوست دارم فرزندم در آینده از کارش و زندگی‌اش رضایت داشته و از زندگی‌اش لذت ببرد». رضایت از تحصیل در دانش‌آموزان، رضایت از همه برنامه‌های موجود در رشته انتخابی خود و

-
1. career interests
 2. career satisfaction

همچنین رضایت از رابطه با معلم است. رضایتمندی شغلی احساسی روانی است که از تعامل بین عوامل روانی- اقتصادی- فرهنگی- اجتماعی حاصل می‌شود (شفیع‌آبادی، ۱۳۹۰).

خودمختاری مسیر رشدی انتخاب شغل از دیگر عوامل فردی پایداری است که هم اکثر دانش آموزان و هم بعضی از والدین در مصاحبه خود به آن اشاره نمودند. اکثر دانش آموزان بیان داشتند که «دوست دارند روی پای خودشان باشند، در آینده متکی به کسی نباشند، برای خودشان کسی باشند». والدین هم بیان نمودند که «دوست دارند فرزندشان در آینده برای خودش کسی باشد، روی پای خودش باشد، وابسته و متکی به کسی نباشد». اشتغال که به «روی پای خود ایستادن» می‌انجامد اولین و مهم‌ترین نقش را در نیل به استقلال و رهای از وابستگی ایفا می‌کند. از طریق اشتغال انسان منفعل قبلی که دیگران برایش تصمیم می‌گرفتند، به انسانی فعال یعنی کسی که خودش برای آینده‌اش تصمیم می‌گیرد، تغییر می‌یابد (شفیع‌آبادی، ۱۳۹۱). انگیزه پیشرفت^۱ یکی از عواملی است که همه گروه‌های مصاحبه‌شونده روی آن اتفاق نظر دارند. دانش‌آموزی بیان داشته، «زمانی که در کاری تلاش و کوشش جدی نشان می‌دهم و با اراده و پشتکار قوی آن کار را دنبال می‌کنم احساس موفقیت می‌کنم در این حالت احساس خوبی را تجربه می‌کنم و تلاشم مضاعف می‌شود». بعضی والدین هم بیان داشتند «که فرزندشان در هر کاری که تلاش جدی از خود نشان دهد و با پشتکار قوی آن را دنبال کند احساس موفقیت خواهد کرد و انگیزه تلاش و موفقیت و پیشرفت خواهد نمود». معلمان نیز معتقد بودن که دانش‌آموز با تلاش و پشتکار جدی خود می‌تواند به هرجایی که بخواهد برسد. به اعتقاد مشاوران و متخصصین تلاش و پشتکار جدی در کار، اراده قوی در انجام فعالیت‌ها و داشتن حس موفقیت در مسیر شغلی نقش آفرین است. انگیزه به چرایی رفتار آدمی مربوط می‌شود و فرد را به انجام عملی خاص و به روش معینی وامی‌دارد (شفیع‌آبادی، ۱۳۹۱). حسین زاده (۱۳۸۹)؛ به نقل از آزاد، فرح‌بخش، شفیع‌آبادی، ربیعی و سلیمی (۱۳۹۷) در پژوهشی نشان

داد فراگیرانی که انگیزه پیشرفت سطح بالایی دارند فعالیت‌های بیشتری را می‌پذیرند، تکالیف بیشتری را انجام می‌دهند و در نتیجه موفقیت بیشتری کسب می‌کنند.

رشد و بالندگی مسیر رشدی انتخاب شغل یکی دیگر از مؤلفه‌های فردی ناپایدار است که به نظر دانش آموزان، والدین و معلمان پیش‌بینی کننده بهزیستی مسیر رشدی انتخاب شغل می‌باشد. اکثر دانش آموزان بیان داشتند که «دوست دارند در آینده فرد مفید، مؤثر و اثرگذاری برای جامعه خود باشند، احساس تعهد و مسئولیت نمایند». والدین هم اظهار نمودند که «دوست دارند فرزندشان انسان مفید و مؤثری برای جامعه باشد و از جایگاه و موقعیت اجتماعی و اقتصادی خوبی برخوردار باشند». معلمان هم بیان داشتند که «بهترین موقعیت برای دانش آموزان آن است که در آینده، انسان مفید و مؤثری برای جامعه و کشور باشند، انسانیت داشته باشند و در قبال خود و جامعه بی تفاوت نباشند، احساس تعهد و مسئولیت نمایند». خودکارآمدی مسیر رشدی انتخاب شغل یکی دیگر از عواملی که از نظر دانش آموزان، والدین و معلمان می‌توان پیش‌بینی کننده بهزیستی مسیر رشدی انتخاب شغل باشد. خودکارآمدی مجموعه‌ای از قضاوت‌ها و تصورات فرد درباره توانمندی‌ها و استعدادهاست که به انجام فعالیت در زمینه مشخصی منتهی می‌شود. خودکارآمدی بالا باعث تعهد و تلاش بیشتر، سخت‌کوشی، امیدواری به موفقیت، علاقه بیشتر به کار و پذیرش خطر در ادامه اشتغال می‌شود (شفیع‌آبادی، ۱۳۸۸). مطالعه پیشینه پژوهش نشان می‌دهد که خودکارآمدی بهترین پیش‌بینی کننده عملکرد تحصیلی - شغلی و پشتکار در مسیر زندگی است (پاجارس، ۱۹۶۶)، به نقل از صالحی (۱۳۹۸).

پایستگی مسیر رشدی انتخاب شغل^۱ از دیگر عوامل مؤثر بر بهزیستی مسیر رشدی انتخاب شغل که دانش آموزان در مصاحبه خود به آن اشاره نمودند. یکی از دانش آموزان در پاسخ به سؤال «چه عواملی می‌تواند به شما در جهت رسیدن به این موقعیت ایده آلتان کمک کند؟» بیان داشت «این که به آینده خوش‌بین و امیدوار باشم، مشکلات مسیر را تحمل کنم، زود عقب‌نشینی نکنم، سماجت داشته باشم که کاری را که شروع کردم به

1. career buoyancy

نتیجه برسانم». پایستگی مسیر رشدی انتخاب شغل به توانایی دانش آموز برای برخورد موفقیت آمیز با چالش ها و یا استرس های روزمره مسیر رشدی انتخاب شغل گفته می شود که جزء معمولی و عادی زندگی تحصیلی - شغلی وی است (مارتین و مارش^۱، ۲۰۰۸، ص ۵۴). هدفمندی مسیر رشدی انتخاب شغل یکی دیگر از مؤلفه هایی که پیش بینی کننده بهزیستی مسیر رشدی انتخاب شغل دانش آموزان است که دانش آموزان، والدین و معلمان به آن اشاره نمودند. یکی از دانش آموزان در پاسخ به این سؤال که «چه عواملی می تواند به شما در جهت رسیدن به این موقعیت ایده آلتان کمک کند؟» بیان داشت «این که برای زندگی ام هدف داشته باشم و آن را به جد دنبال کنم، سخت کوش باشم و برای آینده شغلیم طرح و برنامه داشته باشم». یکی از والدین در پاسخ به همین سؤال اظهار داشت «مهم خود فرزندم است که برای آینده اش طرح و برنامه و هدف داشته باشد و برای رسیدن به اهدافش برنامه داشته باشد». یکی از معلمان نیز در پاسخ به همین سؤال بیان داشت «این که برای آینده اش هدف داشته باشد و آن را به جد دنبال کند تا به آن دست یابد». هدفمندی یعنی این که فرد به کجا می خواهد برسد و رسیدن به چه چیزی برایش ارزشمند است. (شفیع آبادی، ۱۳۸۸).

اشتیاق مسیر رشدی انتخاب شغل^۲ یکی دیگر از عوامل فردی ناپایدار پیش بینی کننده بهزیستی مسیر رشدی انتخاب شغل به اعتقاد دانش آموزان و والدین است. یکی از دانش آموزان در پاسخ به این سؤال که «آیا مواقعی بوده است که در مورد مسیر تحصیلی و شغلی خود احساس مثبتی داشته باشی؟ شرح دهید چه روی داده است» وی می گوید «وقتی احساس خوبی دارم، خوشحال و سرحال ترم، شور و شوق بیشتری دارم، انرژی بهتری برای کار و فعالیت دارم». یکی از والدین نیز می گوید «فرزندم وقتی احساس مثبتی داشته باشد شور و شوق بیشتری برای کار و تلاش از خود نشان می دهد، چنان درگیر و عرق کارش می شود مثل ای که حواسش از محیط اطراف به کلی قطع می شود». اشتیاق مسیر شغلی یک

1. Martin, A. J., & Marsh, H. W.

2. career engagement

حالت پایا، سرایت کننده و مؤثر شناختی است که با سه مؤلفه انرژی^۱، فداکاری^۲ و شیفتگی^۳ مشخص می‌شود. انرژی سطح بالایی از قدرت و انعطاف‌پذیری ذهنی در موقع کار و تلاش و مقاومت در برابر مشکلات و چالش‌های زندگی را گویند. فداکاری نیز به احساس مهم بودن، اشتیاق، رغبت، افتخار و چالش در کار گفته می‌شود؛ و شیفتگی به تمرکز کامل و حالت غرق‌شدگی در کار گفته می‌شود، به طوری که زمان به سرعت بگذرد و برای فرد مشکل باشد از کارش جدا شود (شوفلی و باکر^۴، ۲۰۰۴) ص ۲۹۴.

یکی دیگر از مؤلفه‌هایی که به نظر دانش آموزان می‌تواند بهزیستی مسیر رشدی انتخاب شغل را پیش‌بینی کند روابط بین فردی سالم با دیگران است. یکی از دانش آموزان در پاسخ به این سؤال که «آیا مواقعی بوده است که در مورد مسیر تحصیلی و شغلی خود احساس مثبتی داشته باشی؟ شرح دهید چه روی داده است» وی گفت «وقتی احساس خوبی دارم، رفتار بهتری با دیگران دارم، در زندگی و کارم با اطرافیان راحت‌ترم، احساس می‌کنم اجتماعی‌تر می‌شوم. انطباق‌پذیری مسیر رشدی انتخاب شغل^۵ یکی دیگر از عوامل فردی ناپایدار است که گروه متخصصین به آن اشاره نمودند. یکی از متخصصین در پاسخ به این سؤال که «به نظر شما بهترین موقعیت برای آینده مسیر رشدی انتخاب شغل دانش‌آموزانی که در شرایط انتخاب مسیر رشدی انتخاب شغل خود هستند چیست؟» بیان داشت «بهترین حالت این است که از هم‌اکنون ۱۰ الی ۱۵ سال آینده خود را تجسم نمایند، بر اساس آن اهداف خود را ترسیم نموده و مسیر تحصیلی - شغلی خود متناسب با آن طرح‌ریزی نمایند». پژوهش‌ها نیز نشان داده است افرادی که دارای سطح بالایی از انطباق‌پذیری مسیر رشدی انتخاب شغل هستند در تسلط بر گذارهای مسیر رشدی انتخاب شغل موفق‌تر و از نظر عملکرد و پیشرفت در سطح بالایی قرار دارند (هیرسچی^۶، ۲۰۰۹؛ به

1. viger
2. dedication
3. absorption
4. Schafeli, W.C., & Bakker, A.B.
5. career adaptability
6. Hirschi, A.

نقل از صالحی، ۱۳۹۸). یکی دیگر از عواملی که صرفاً گروه متخصصین مطرح نموده‌اند سرمایه‌های روان‌شناختی است. یکی از متخصصین در پاسخ به این سؤال که «چه عواملی می‌تواند به دانش آموزان در جهت رسیدن به موقعیت ایده آلمان کمک کند». اظهار نمود «عواملی چون سرمایه‌های روان‌شناختی (عزت نفس، اعتماد به نفس، خوش بینی، خود پنداره مثبت، احساس خودکارآمدی، خودباوری، خودارزیابی و...) مهم‌ترین عاملی است که می‌توان به دانش آموزان کمک کند به موقعیت ایده آلمان برسند». یافته‌های این پژوهش با نتایج پژوهش‌های حجازی، صادقی و شیرازی فرد (۱۳۹۲) که نشان دادند، باورهای اساسی (باور به دنیای معنادار و باور به خود مطلوب) با بهزیستی دانش آموزان رابطه دارد و نعامی و پیریایی (۱۳۹۲) که نشان دادند، موفقیت شغلی ادراک شده و ابعاد آن-تحقق اهداف، بازخورد مثبت، موفقیت‌های اجتماع یار، روابط معناداری با بهزیستی کاری کارکنان دارد و صالحی (۱۳۹۳) مبنی بر تدوین مدل مشاوره تحصیلی و بررسی عوامل مؤثر بر موفقیت تحصیلی هماهنگ است.

دسته دیگر از عوامل پیش‌بینی کننده بهزیستی مسیر رشدی انتخاب شغل عوامل خانوادگی است. والدین نقش مهمی در تعیین مسیر رشدی انتخاب شغل فرزندان دارد. خانواده پایدارترین اثرگذاری را بر افراد دارد به طوری که نگرش‌ها، رفتارها، باورها و عواطف افراد عمیقاً تحت تأثیر بستر خانواده است (خدادادی و کلانی، ۱۳۹۹، به نقل از قره داغی و مبینی کشه، ۱۳۹۹). همه گروه‌های مصاحبه‌شونده به نقش عوامل والدینی در پیش‌بینی بهزیستی مسیر رشدی انتخاب شغل دانش آموزان تأکید داشته‌اند. حمایت عاطفی و مالی والدین یکی از عوامل خانوادگی است که گروه دانش آموزان، والدین و متخصصان به عنوان پیش‌بینی کننده بهزیستی مسیر رشدی انتخاب شغل به آن اشاره کرده‌اند. یکی از دانش آموزان در پاسخ به این سؤال که «چه عواملی می‌تواند به شما در جهت رسیدن به این موقعیت ایده آلمان کمک کند»؟ بیان داشت «خانواده یکی مهم‌ترین عوامل می‌تواند باشد، والدین بهترین پشتیبانم هستند که می‌توانند به من کمک کنند بهترین موقعیت را در آینده به دست بیاورم، این که اعتماد کنند، تشویق کنند». یکی از والدین هم گفت «والدین عامل مهمی است که می‌توان با حمایت عاطفی و مالی به

فرزندش کمک کند که در آینده جایگاه بهتری کسب کند». یکی از متخصصان نیز اظهار نمود که «خانواده با حمایت روانی و مالی می‌توانند نقش مهمی را در تعیین سرنوشت فرزندشان ایفا کنند». یکی دیگر از عوامل خانوادگی است که از نظر معلمان و متخصصان پیش‌بینی‌کننده بهزیستی مسیر رشدی انتخاب شغل است، شیوه فرزند پروری والدین بود. شیوه فرزند پروری مجموعه‌ای از نگرش‌های والدین نسبت به کودک است که منجر به ایجاد جو هیجانی می‌شود که در آن جو، رفتارهای والدین بروز می‌نمایند. انتظارات شغلی والدین یکی دیگر از عوامل خانوادگی پیش‌بینی‌کننده بهزیستی مسیر رشدی انتخاب شغل به نظر متخصصان است. والدین با توجه به سطح تحصیلات خود، ارزش‌ها، نوع جنسیت فرزندان، باورها در رابطه با توانمندی فرزندان و سطح اجتماعی- اقتصادی خانواده انتظاراتی در زمینه شغل آینده فرزندان دارند و خواسته یا ناخواسته و مستقیم یا غیرمستقیم فرزندان را به سوی آن انتظارات سوق می‌دهند (لانکار، ۱۹۹۵؛ گیل، ۲۰۰۲؛ به نقل از شفیع‌آبادی، ۱۳۹۱، ص ۴۱۸). نتایج این پژوهش با یافته‌های بن زور (۲۰۰۳) که نشان داد که ادراک کودک از روابط با والدین از جنبه‌های مشارکت، حمایت از خودمختاری و گرمی با بهزیستی رابطه دارد، همسو است.

عوامل مربوط به مدرسه دسته دیگر از عوامل پیش‌بینی‌کننده بهزیستی مسیر رشدی انتخاب شغل است که بیان احساسی است که دانش‌آموزان از تجربیات روزانه خویش در مدرسه به دست می‌آورند. این احساس بر میزان یادگیری و انگیزه پیشرفت دانش‌آموزان (هیلمن^۱، ۱۹۹۹)، بر جو کلاس درس (ارونسون^۲، ۲۰۰۲) و بر کیفیت مدرسه (گلاسر^۳، ۱۳۹۱) در بهزیستی و موفقیت دانش‌آموزان تأثیر می‌گذارد (صالحی، ۱۳۹۹). یکی از این عوامل از نظر معلمان فضای فیزیکی، ساختمان، تجهیزات و امکانات مدرسه است. دانش‌آموزی که از فیزیک و ساختمان مدرسه خوشش می‌آید و از تجهیزات آن راضی است، از بودن در مدرسه احساس خوبی دارد. یکی دیگر از عوامل مربوط به مدرسه

-
1. Heilman, P.S.
 2. Aronson, J.
 3. Gelaser, V.

که پیش‌بینی‌کننده بهزیستی مسیر رشدی انتخاب شغل فضای روانی حاکم بر مدرسه است. یکی از دانش‌آموزان در پاسخ به این سؤال که «آیا مواقعی بوده است که در مورد مسیر تحصیلی و شغلی خود احساس مثبتی داشته باشی؟» گفت «وقتی که در مدرسه مدیر، کارکنان و معلمان رابطه خوب، صمیمی و دوستانه با من دارند احساس خوبی دارم، از مدرسه خوشم می‌آید. یک از والدین نیز اظهار نمود که «دانش‌آموزی که معلمش را دوست دارد، درس و کلاس او را نیز دوست دارد، تلاش جدی‌تری در آن درس دارد و موفق‌تر در آن درس عمل می‌کند و بانشاط‌تر است». یکی از معلمان نیز دقیقاً به این نکته اشاره نمود که «دانش‌آموزی که مدرسه و معلمش را دوست دارد انگیزه بیشتری برای درس خواندن دارد». یکی دیگر از عوامل مربوط به مدرسه که پیش‌بینی‌کننده بهزیستی مسیر رشدی انتخاب شغل برنامه‌های مدرسه است. برنامه‌های مدرسه نقش مهمی در فرآیند مسیر رشدی انتخاب شغل دارد. اگر فردی دانش و تجربه لازم و کافی برای انجام کار را کسب نکرده باشد انتخاب شغل مناسب برایش مشکل می‌شود. دوستان و همکلاسیان از دیگر مؤلفه‌هایی است که گروه معلمان به آن اشاره نموده‌اند. یکی از معلمان در پاسخ به این سؤال که «چه عواملی می‌تواند به دانش‌آموز در جهت رسیدن به این موقعیت ایده آلشان کمک کند؟» بیان داشت «دوستان و همکلاسیان نقش مهمی را دارند، دوستان خوب و درس‌خوان مشوق خوبی هستند و باعث می‌شود فرد را علاقه‌مند به کار و تلاش جدی بکنند». دوستان و همکلاسیان بر رفتارها و نگرش‌های یکدیگر تأثیر می‌گذارند. این اثرگذاری‌ها می‌تواند در حوزه‌های مختلف چون میزان مطالعه، نحوه عملکرد در کلاس، نگرش به پیشرفت تحصیلی، ارزش‌گذاری‌های شغلی و در نتیجه در چگونگی عملکرد فرد در مسیر رشدی انتخاب شغل باشد. از این رو، راهنمایی دانش‌آموزان در زمینه دوست‌گزینی اهمیت بسزایی دارد (شفیع‌آبادی، ۱۳۹۱، ص ۴۱۹). ارونسون (۲۰۰۲) در تحقیقات خود نشان داد که فضای روانی حاکم بر مدرسه و شرایط آموزشی نقش اساسی را در احساس بهزیستی و پیشرفت دانش‌آموزان دارد که با نتایج این پژوهش همسو می‌باشد.

عوامل مربوط به جامعه دسته دیگری از عوامل پیش‌بینی کننده بهزیستی مسیر رشدی انتخاب شغل است به نظر بلو و همکاران^۱ (۱۹۵۶) عوامل محیطی در رشد و تکوین شخصیت فرد مؤثرند و نیز در ایجاد وضعیت اقتصادی-اجتماعی دخالت دارند. شغل نتیجه تعامل بین تلاش فرد برای رسیدن به هدف‌ها و نیز نحوه ارزشیابی او از مشاغل مختلف است. محیط به دو طریق می‌تواند مسیر رشدی انتخاب شغل را تحت تأثیر قرار دهد. از طریق پیش‌زمینه‌های فرهنگی و از راه برخوردهای آنی مثل حمایت‌های عاطفی و مالی در طول فرآیند مسیر رشدی انتخاب شغل. بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که عوامل محیطی (حمایت‌ها و موانع) می‌توانند فرآیند مسیر رشدی انتخاب شغل را تحت تأثیر قرار دهند (شفیع‌آبادی، ۱۳۹۱). منابع حمایتی، یکی از عوامل مربوط به جامعه است که توسط متخصصان به آن اشاره شده است. زو و سانگ^۲ (۲۰۱۶) دریافتند که حمایت اجتماعی و تعارضات نقش کار-خانواده و تحصیل به بهزیستی مسیر رشدی انتخاب شغل و بهزیستی روان‌شناختی تأثیر معنی‌دار دارند. پژوهش‌ها نشان داده‌اند که خدمات حمایتی ممکن است به دانش‌آموزان کمک کند تا زندگی تحصیلی و کاری خود را به‌طور هم‌زمان بهتر پیش ببرند (آرتی، اسرینیواس، تن و تراپوتنر^۳، ۲۰۱۵)؛ به نقل از عبدالله‌آبادی، فهیمه؛ غفاری، مجید و نادری، حبیب‌اله (۱۳۹۹). به اعتقاد متخصصین مشاوره که در مصاحبه شرکت داشتند شرایط دلگرم‌کننده، امیدوارکننده محیط و حمایت اطرافیان انگیزه تلاش و شور و شوق به زندگی را دانش‌آموزان بیشتر می‌کند و موجب احساس رضایت از زندگی می‌شود. منابع حمایتی به محدودیت‌ها و تسهیلاتی که بافت یا محیط برای احساس خودکارآمدی و رسیدن به اهداف شخصی ایجاد می‌کند اشاره دارد (لنت و براون، ۲۰۰۶، ص ۱۷). نتایج این پژوهش با یافته‌های لنت، تاویرا و لوبو^۴ (۲۰۱۲) که نشان دادند، نقش حمایت‌های محیطی در پیش‌بینی رضایت تحصیلی و درنهایت رضایت از زندگی معنادار و

1. Blau, P.M., & et al.

2. Xu, L & Sang, R.

3. Aryee, S., Srinivas, E.S., Ton, H.H., & Trautner, A.

4. Lent, R.W., Taveira, M., & Lobo, C.

مثبت است، هماهنگ و همخوان است. آداب و رسوم و فرهنگ جامعه یکی دیگر از عوامل مربوط به جامعه است که به نظر گروه متخصصان می‌تواند پیش‌بینی‌کننده بهزیستی مسیر رشدی انتخاب شغل دانش‌آموزان باشد. آداب و رسوم و فرهنگ جامعه در انتخاب شغل مؤثرند. فرهنگ جامعه جهت‌دهنده به مشاغلی است که با فرهنگ فرد همسو و هماهنگ باشند (شفیع‌آبادی، ۱۳۹۱، ص ۴۱۸). نتایج این پژوهش با یافته‌های ساراسینو (۲۰۱۰) که دریافت، سرمایه‌های اجتماعی و مؤلفه‌های آن با بهزیستی رابطه دارد؛ یعنی افرادی که در زندگی خود اجتماعی بوده و شبکه‌های اجتماعی بیشتری دارند رضایت از زندگی و بهزیستی بالاتری دارند، و آوی، لوتانز، اسمیت و پالمر (۲۰۱۰) که نشان دادند، سرمایه‌های روان‌شناختی (خوش‌بینی، امیدواری، تاب‌آوری و امید) با بهزیستی رابطه دارد و کید (۲۰۰۸) که نشان داد، حمایت اجتماعی - بازخورد مثبت - داشتن قدرت و خودمختاری در سازمان - حس هدفمندی و داشتن یک‌جهت‌گیری خوش‌بینانه و هدفمند به مسیر شغلی سازگاری با نقش‌های جدید و امکان ترک و جابه‌جایی دواطلبانه - مؤثر بودن در انجام تقاضاهای نقش و تعادل بین کار و زندگی شخص از عوامل تسهیل‌گر بهزیستی مسیر رشدی انتخاب شغل می‌باشد و ولفولک هوی، هوی و کورز (۲۰۱۱) که نشان دادند، خوش‌بینی تحصیلی - شغلی در مدارس، رابطه مستقیمی با موفقیت تحصیلی و شغلی دانش‌آموزان دارد و والیکاس و الیکین (۲۰۱۴) که نشان داد، صلاحیت‌های مسیر رشدی انتخاب شغل - یعنی داشتن خوددانشی و آگاهی از دنیای کار و توانایی طرح‌ریزی مسیر رشدی انتخاب شغل نقش مهمی در بهزیستی ذهنی دارد و سرمایه‌های اجتماعی (لوتانز و اولیو، ۲۰۰۷) و شخصیت (شولتز، ۲۰۰۸؛ کاتر و فواد، ۲۰۱۱؛ وود، جوزف و مالتبی، ۲۰۰۹) و منابع و حمایت‌های محیطی (لنت و براون^۱، ۲۰۰۶) هماهنگ و همسو می‌باشد.

در یک جمع‌بندی می‌توان گفت که بهزیستی فرآیند مسیر رشدی انتخاب شغل سازه‌ای چندبعدی است و عوامل مؤثر در آن بسیارند. لیکن با استفاده از مصاحبه‌های انجام‌شده و تحلیل پیشینه پژوهش، عواملی که بیشتر مورد تأکید بوده‌اند شناسایی شده که

1. Lent, R. W. & Brown, S. D.

شامل ۵ مقوله اصلی و چندین مقوله فرعی می‌باشند. نام‌گذاری مقوله‌های فرعی با تکیه بر سه دسته نظریه‌های مشاوره مسیر شغلی انجام شده است. بر این اساس مؤلفه‌های توانایی ذهنی، رغبت‌های مسیر رشدی انتخاب شغل و صفات شخصیتی، مورد توجه نظریه‌های سنتی مشاوره مسیر رشدی انتخاب شغل بوده و مؤلفه‌های رضایتمندی مسیر رشدی انتخاب شغل، خودمختاری مسیر رشدی انتخاب شغل، انگیزه پیشرفت، رشد و بالندگی مسیر رشدی انتخاب شغل، خودکارآمدی مسیر رشدی انتخاب شغل، پایستگی مسیر رشدی انتخاب شغل، هدفمندی مسیر رشدی انتخاب شغل، روابط بین فردی، اشتیاق مسیر رشدی انتخاب شغل، سرمایه‌های روان‌شناختی، عوامل خانوادگی، عوامل مربوط به مدرسه و جامعه ریشه در نظریه‌های مدرن مشاوره مسیر رشدی انتخاب شغل داشته و مؤلفه انطباق‌پذیری مسیر رشدی انتخاب شغل ریشه در نظریه‌های فرامدرن مشاوره مسیر رشدی انتخاب شغل دارد.

پژوهش حاضر نیز مانند هر پژوهش دیگری دارای محدودیت‌هایی بوده است. ابزار گردآوری داده‌ها، مصاحبه عمیق بوده که خود محدودیت‌های خاصی را دارد. انتخاب نمونه، از دانش آموزان، اولیاء دانش آموزان و معلمان دوره دوم متوسطه تحصیلی شهر اصفهان بوده که تعمیم نتایج را با محدودیت‌هایی مواجه می‌سازد. بر همین اساس پیشنهاد می‌شود در پژوهش‌های آتی از جامعه گسترده‌تری مشتمل بر دانش آموزان و معلمان دوره‌های مختلف تحصیلی و دانشجویان و اساتید دانشگاه و شهرهای مختلف نمونه‌گیری و داده‌های پژوهشی با استفاده از شیوه‌های متنوعی گردآوری شوند. همچنین نتایج پژوهش حاضر، مجموعه‌ای از یافته‌ها را معرفی می‌کند که می‌توانند هر یک از آن‌ها، مرکز توجه پژوهش‌های آتی قرار گیرد. و پژوهشگران از طریق مطالعات کمی و طولی بررسی کنند تا مشخص شود کدام عامل از اولویت بیشتری برخوردار است.

بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که برای تقویت بهزیستی فرآیند مسیر رشدی انتخاب شغل دانش آموزان بایستی مدارس با کارکنان بانشاط، سرشار از احساسات مثبت و خوشایند، بانگیزه، دلسوز و کارآمد تعریف نمود تا بتوانند محیطی بانشاط، شاداب و رشد دهنده برای دانش آموزان فراهم نمایند. از این رو پیشنهاد می‌شود مؤلفه‌های بهزیستی فرآیند

مسیر رشدی انتخاب شغل در قالب بسته‌های آموزشی با بهره‌گیری از روانشناسان باتجربه و توانمند، در دوره‌های آموزش ضمن خدمت به معلمان، کادر آموزشی مدارس و کارکنان آموزش و پرورش و همچنین در قالب آموزش خانواده، به والدین دانش‌آموزان آموزش داده شود. این بسته‌های آموزشی مؤلفه‌هایی چون خوش‌بینی، سرمایه‌های روان‌شناختی، هدفمندی، خود‌پذیری، رضایتمندی، خودکارآمدی، خودمختاری، انطباق‌پذیری مسیر رشدی انتخاب شغل را شامل می‌شود که مورد تأیید پژوهش‌های انجام‌شده می‌باشد.

منابع

- ارشدی، نسرین؛ فردوسی زاده، امیر و نیسی، عبدالکاسم. (۱۳۹۹). «طراحی و آزمودن الگویی از برخی پیشانی‌دهای شادکامی در کار». فصلنامه مشاوره شغلی و سازمانی دانشگاه شهید بهشتی، ۱۲(۴۲)، ۹-۳۰.
- آزاد، یاسر؛ فرح‌بخش، کیومرث؛ شفیع‌آبادی، عبدالله؛ ربیعی، محمد و سلیمی، حسین. (۱۳۹۷). «نقش مهارت انتخاب شغل در انگیزه تحصیلی دانشجویان دانشگاه شهرکرد». فصلنامه فرهنگ مشاوره و روان‌درمانی دانشگاه علامه طباطبایی، ۹(۳۶)، ۵۱-۷۶.
- حجازی، الهه؛ صادقی، ناهید و شیرزادی فرد، میثم. (۱۳۹۲). «رابطه باورهای اساسی و ادراک از روابط والدینی با بهزیستی ذهنی دانش آموزان». مجله روانشناسی مدرسه، ۲(۴)، ۴۳-۶۱.
- شفیع‌آبادی، عبدالله. (۱۳۸۸). «نظریه‌پردازی انتخاب شغل بر اساس مکتب روانشناسی فردی»، مجموعه مقالات هشتمین سمینار انجمن مشاوره ایران، تهران: بعثت.
- شفیع‌آبادی، عبدالله. (۱۳۹۰). راهنمایی و مشاوره شغلی حرفه‌ای و نظریه‌های انتخاب شغل، چاپ بیستم، تهران: انتشارات رشد.
- شفیع‌آبادی، عبدالله. (۱۳۹۱). راهنمایی و مشاوره شغلی و نظریه‌های انتخاب شغل (با تجدید نظر کلی و اضافات)، چاپ بیست و یکم، تهران: انتشارات رشد.
- صالحی، رضوان. (۱۳۹۳). «تدوین مدل مشاوره تحصیلی و بررسی تأثیر آن بر موفقیت تحصیلی دانش آموزان سال اول دبیرستان‌های شهرکرد». پایان‌نامه دکتری مشاوره شغلی، دانشگاه اصفهان، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی.
- صالحی، رضوان؛ عابدی، محمدرضا و نیلفروشان، پریسا. (۱۳۹۸). «تدوین مدل مفهومی موفقیت تحصیلی: یک مطالعه کیفی». فصلنامه فرهنگ مشاوره و روان‌درمانی دانشگاه علامه طباطبایی، ۱۰(۳۸)، ۱-۳۰.

عبدالله آبادی، فهیمه؛ غفاری، مجید و نادری، حبیب اله. (۱۳۹۸). «حمایت اجتماعی مرتبط با نقش تعارضات نقش کار- خانواده - تحصیل و فرسودگی تحصیلی در زنان». فصلنامه فرهنگ مشاوره و روان درمانی دانشگاه علامه طباطبائی، ۱۰(۴۰)، ۱۵۵-۱۸۲.

قره داغی، علی و مبینی کشه، فریبا. (۱۳۹۹). «مقایسه خودپنداره، نقش جنسیتی و بلوغ عاطفی در فرزندان با و بدون تجربه طلاق والدین». فصلنامه فرهنگ مشاوره و روان درمانی دانشگاه علامه طباطبائی، ۱۱(۴۲)، ۲۳۱-۲۶۰.

گال، مردیت؛ بورگ، والتر و گال، جویس. (۱۹۴۲). روش‌های تحقیق کم و کیفی در علوم تربیتی و روانشناسی. ترجمه نصر و همکاران (۱۳۸۳). جلد دوم، چاپ اول، تهران: انتشارات دانشگاه شهید بهشتی.

گلاسر، ویلیام. (۱۳۹۱). مدرسه کیفی، مدیریت بدون توسل به زور و اجبار. ترجمه شریعتمداری. تهران: موسسه خدمات فرهنگی رسا.

میکائیلی منیع، فرزانه. (۱۳۹۱). «آزمون مدل شناختی-اجتماعی رضایت از تحصیل در دانشجویان دوره کارشناسی دانشگاه ارومیه». مجله روانشناسی، زمستان، ۱۷ (۲)، ۲۰۱-۲۱۹.

نعامی، عبدالزهرا؛ پیریایی، صالحه. (۱۳۹۲). «نقش موفقیت شغلی ادراک شده در پیش‌بینی بهزیستی شغلی کارکنان یک شرکت صنعتی». مجله علوم رفتاری، زمستان، ۷ (۴)، ۳۱۵-۳۲۰.

Adler, M. G., Fagley, N. S. (2005). *Appreciation: Individual Differences in Finding Value and Meaning as a Unique Predictor of Subjective Well-Being*. *Journal of Personality*, 73(1), 79-114.

Aronson, J. (2002). *Improving academic achievement, impact of psychological factors on education*. New York, Elsevier Science(USA).

Avey, J.B., Luthans, F., Smith, R.M., Plamer, N.F. (2010). *Impact of positive psychokogical capital on employee well-bing*. *Journal of occupational health psychology*, 15, 17-28.

- Belfi, B., Goos, M., Fraine, B.D., & Damme, J.V. (2012). *The effect of class composition by gender and ability on secondary school students' school well-being and academic self-concept: A literature review*. Educational Research Review.; 7(1): 62-74.
- Ben-Zur, H. (2003). *Happy Adolescents: The Link Between Subjective Well-Being, Internal Resources, and Parental Factors*. Journal of Youth and Adolescence, 32(2), 67-79.
- Bimrose, J., Barnes, S. A., Hughes, D. (2008). *Adult career progression and advancement: A five years study of the effectiveness of guidance*. Journal of College Student Development, 60, 110-130.
- Blau, P.M., & et al. (1956). *Occupational choice: A conceptual framework*. Industry and labor relations review, vol.9.
- Bowman, N.A. (2010). *The Development of Psychological Well-Being Among First-Year College Students*. Journal of College Student Development, 51, 180-200.
- Bradshaw, J., Keung, A., Rees, G., Goswami, H. (2011). *Children's subjective wellbeing: International comparative perspectives*. Children and Youth Services Review, 33, 548-556.
- Caprara, G.V. (2006). *Looking for adolescents' well-being: self-efficacy beliefs as determinants of positive thinking and happiness*. Epidemiologia Psichiatria Sociale, 15, 30-37.
- Cotter, E.W., Fouad, N. (2012). *The relationship between subjective well-being and vocational personality type*. Journal of career assessment, 19(1), 51-60.
- Diener, E. (1984). *Subjective well-being psychological bulletin*. 543.
- Diener, E. (2009). Subjective Well-Being. In E. Diener (Eds.), *The Science of Well-being, social indicators research series*. New York: Springer.
- Diener, E. D., Suh, E. M., Lucas, R. E., & Smith, H. L. (2003). *Subjective well-being. Three decades dissertation*, Wayne State University. Psychological Well-being. Journal of Personality and Social Psychology, 57, 1069-1081.
- Diener, E.D., Oishi, S.H., & Lucas, R.E., (2003). *Personality, Culture, and Subjective well-being: Emotional and Cognitive Evaluations of Life*. Annual Reviews Psychology. 54, 403-425.
- Gale, R. (2002). *Transition from school to work*. at www.Workforce.com.
- Guba, E.G., & Lincoln, Y.S. (1985). *Naturalistic inquiry* (VOL.75). Beverly Hills, CA: sage.
- Harter, J. K., Arora, R. (2010). *The Impact of Time Spent Working and Job Fit on Well-Being Around the World*. In Diener, E., Helliwell, J.F., & Kahneman, D. (Eds.) *International Differences in Well-Being* (pp. 398-435). Oxford University Press, Inc.

- Heilman, P. S. (1999). *Classroom climate factors related to student motivation and effort*. PhD Dissertation for of Education, University of South Dakota.
- Hughes, D. M., Gration, G. (2009). *Evidence and impact: Careers and guidance –related interventions*. British Journal of Guidance & Counselling, 12(2), 33-45.
- Karademas, E. (2006). *Self-efficacy, social support and well-being: The mediating role of optimism*. Personality and Individual Differences, 40, 1281–1290
- Kid, M.J. (2008). *Exploring the components career well-being and emotion associated with significant career experience*. Journal of career development, 35, 166-168.
- Kirby, M.M. & DiPaola, M.F. (2011). *Academic optimism and community engagement in urban schools*. Journal of Educational Administration, 49 (5), 542-562.
- Lankar, D. (1995). *Family role in career development*. Journal of Eric Digest. No. 164.
- Lent, R.W., Taveira, M., & Lobo, C. (2012). *Two tests of the social cognitive model of well-being in Portuguese college students*. Journal Vocational Behavior, 80(2), 362-371
- Lent, R.W., & Brown, S.D. (2006). *Integrating person and situation perspectives on work satisfaction: A social-cognitive view*. Journal of Vocational Behavior, 69, 236 – 247.
- Luthans, F., Avolio, B. J. (2007). *Positivist psychological capital: measurement and relationship with performance and satisfaction*. Personnel Psychology, 6, 138-148.
- Martin, A. J., Marsh, H. W. (2008). *Academic buoyancy: Towards an understanding of students' everyday academic resilience*. Journal of School Psychology, 46, 53–83.
- Myers, D.G. & Diener, E. (1995). *"Who is happy?"*; psychological science. 6, pp. 10-19.
- Robertson, P. (2013). *The well-being outcomes of career guidance*. British Journal of guidance & counselling, 41, 254-266.
- Rosen, C.L. (2011). *Creating the optimistic classroom: What law schools can learn from attribution style effects?* McGeorge L Rev 2011; 42: 319.
- Ryff, C. D. (1989). *Happiness is everything, or is it? Explorations on the meaning of psychological well-being*. Journal of Personality and Social Psychology, 57, 1069- 1081.
- Sagiv, L., Schwartz, S.H. (2013). *Person-Environment Value Congruence and Satisfaction with Life*. International Journal of Humanities and Social Scienc, 3, 57-60.

- Sarracino, F. (2010). *Social capital and subjective well-being trends: Comparing 11 western European countries*. The Journal of Socio-Economics, 39(4), 482-517.
- Schaufeli, W. B. & Bakker, A. B. (2004). *Job demands, resources and their relationship with burnout and engagement*. Journal of organization behavior, 25, 293.
- Schimmack, U., Diener, E. (2003). *Predictive validity of explicit and implicit self-esteem for subjective well-being*. Journal of Research in Personality, 37(2), 100–106.
- Seligman, M. E., Steen, T., Park, N. & Peterson, ch. (2005). *"Positive psychology: An introduction*. American Psychologist, 55, 5-14.
- Shultz, M. (2008). *Occupational well-being: The development of a measure*: Kansas State University.
- Singh, B., Udainiya, R. (2009). *Self-Efficacy and Well-Being of Adolescents*. Journal of the Indian Academy of Applied Psychology, 35, 227-232.
- Singh, S., Manasi, M. (2009). *psychological capital predictor of psychological well-being*. Journal of Indian academy of applied psychology, 35, 233-238.
- Strauser, D.R., Lustig, D.C., Çiftçi, A. (2008). *Psychological Well-Being: Its Relation to Work Personality, Vocational Identity, and Career Thoughts*. The Journal of Psychology, 142, 21-35.
- Valickas, A., Valickiene, R.P. (2014). *The role career competencies on subjective well-being social and behavioral science*, 116, 2736-40.
- Wiese, B. (2007). *Successful pursuit of personal goals and subjective well-being*. Successful pursuit of personal goals and subjective well-being. Lawrence: Erlbaum Associate Publishers.
- Wood, A.M., Joseph, S., Maltby, J. (2009). *Gratitude predicts psychological well-being above the Big Five facets*. Personality and Individual Differences, 46(4), 443-47.
- Woolfolk Hoy, A., Hoy, W. K., & Kurz, N. (2011). *Teacher s academic optimism: the development and test of a new construct*. Teaching and Teacher Education, 24, 821-834.
- YeeHo, M., Cheung, F.M., Cheung, S.F. (2010). *The role of meaning in life and optimism in promoting subjective well-being*. Personality and Individual Difference, 48, 658-663.